

Pojęcia kluczowe:

właściwość sądu, kształtowanie obciążenia sądów, właściwość miejscowa, właściwość rzeczowa, właściwość w tzw. sprawach frankowych, właściwość w sprawach konsumenckich, właściwość w sprawach o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym, kognicja w postępowaniu gospodarczym

Artykuły

Katarzyna Gajda-Roszczyńska

ZMIANY W PRZEPISACH DOTYCZĄCYCH WŁAŚCIWOŚCI SĄDU NA PODSTAWIE USTAWY Z 9.03.2023 R. O ZMIANIE USTAWY – KODEKS POSTĘPOWANIA CYWILNEGO ORAZ NIEKTÓRYCH INNYCH USTAW

Przedmiotem niniejszego artykułu jest analiza zmian odnoszących się do właściwości sądu dokonanych na podstawie ustawy z 9.03.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw. Nowelizacja wprowadziła szereg zmian w odniesieniu do właściwości miejscowej (sprawy o roszczenie wynikające z umowy ubezpieczenia, sprawy z powództwa konsumenta o roszczenie związane z zawarciem umowy kredytu waloryzowanego, denominowanego lub indeksowanego do waluty innej niż waluta polska, w tym o ustalenie istnienia lub nieistnienia wynikającego z niej stosunku prawnego, o ustalenie bezskuteczności postanowień tej umowy lub o zwrot świadczeń związanych z jej zawarciem), właściwości rzeczowej (sprawy o prawa majątkowe, w których wartość przedmiotu sporu przewyższa 100.000 złotych, sprawy o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym), a także w postępowaniach odrębnych, postępowaniu w sprawach gospodarczych oraz nowo wprowadzonym postępowaniu w sprawach konsumenckich. W artykule zmiany te zostały kolejno omówione, podjęta została próba oceny systemowej tych regulacji oraz wskazane i rozwiązane zostały potencjalne problemy, które mogą pojawić się przy stosowaniu nowych przepisów.

1. WSTĘP

Ustawa z 9.03.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw¹ to jeden z wielu w ostatnich latach akt prawny,

¹ Dz.U. poz. 614.

który dokonuje kolejnych „fundamentalnych” zmian w mechanizmach i instytucjach procesowych. Przed przejściem do omówienia zagadnienia objętego niniejszym artykułem nie da się pominąć uwag natury ogólnej co do zmian Kodeksu postępowania cywilnego na przestrzeni ostatnich lat. Nie będzie zaskoczeniem stwierdzenie, że tak częste i – chciałoby się rzec – nieprzemysłane dogłębnie zmiany ustawy procesowej, nierzadko bez zachowania podstawowej siatki pojęciowej, prowadzą do dekompozycji podstawowej ustawy, która traci spójność². Należy podzielić twierdzenie, że niedopracowane prawo straciło przymiot pewności i staje się całkowicie nieprzewidywalne³, aktualne zaś stają się słowa o „przekleństwie nowelizacji”⁴. Kolejna ustawa, z 9.03.2023 r., która miała być remedium na luki i niedoskonałości uregulowań zawartych w ustawie z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, sama tworzy wiele wątpliwości. Przedmiotem niniejszego artykułu będzie analiza zmian odnoszących się do właściwości sądu w nowych przepisach. Nowelizacja z 1.07.2023 r. wprowadziła szereg zmian w odniesieniu do właściwości miejscowej (sprawy o roszczenie wynikające z umowy ubezpieczenia, sprawy z powództwa konsumenta o roszczenie związane z zawarciem umowy kredytu waloryzowanego, denominowanego lub indeksowanego do waluty innej niż waluta polska, w tym o ustalenie istnienia lub nieistnienia wynikającego z niej stosunku prawnego, o ustalenie bezskuteczności postanowień tej umowy lub o zwrot świadczeń związanych z jej zawarciem), właściwości rzeczowej (sprawy o prawa majątkowe, w których wartość przedmiotu sporu przewyższa 100.000 złotych, sprawy o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym), a także w postępowaniach odrębnych, postępowaniu w sprawach gospodarczych oraz nowo wprowadzonym postępowaniu w sprawach konsumenckich. Zmiany te zostaną kolejno omówione. Podjęta zostanie próba oceny zarówno systemowej tych regulacji, jak i konkretnych problemów, które mogą pojawić się przy stosowaniu nowo wprowadzonych przepisów.

Przed szczegółową analizą konkretnych rozwiązań odnoszących się do właściwości warto przypomnieć pewne założenia wstępne natury ogólnej co do systemu właściwości. W piśmiennictwie podkreśla się, że system właściwości sądu to naczynia połączone, w skład których wchodzi także regulacje ustrojowe i praktyka wymiaru sprawiedliwości⁵. Jest tak dlatego, że dokonywanie zmian w odniesieniu do właściwości rzeczowej może wpływać na właściwość miejscową sądu, jak również przypisanie określonych spraw do postępowań

² M. Dziurda, *Kodeks postępowania cywilnego. Praktyczny komentarz do nowelizacji z 2023 r.*, Warszawa 2023, s. 20.

³ J. Gudowski, *Kodeks postępowania cywilnego A.D. 2022. Esej o postmodernizmie, obskurantyzmie prawnym i niekompetencji*, „Przegląd Sądowy” 2023/2, s. 20 i n.

⁴ S. Gołąb, *Przekleństwo nowelizacji*, „Głos Prawa” 1932/8–9, s. 16.

⁵ Tak K. Markiewicz, *Właściwość sądu, skład sądu i wyłączenie sędziego w pracach Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego*, „Przegląd Prawa Cywilnego” 2015/2, s. 278–301.

odrębnych lub postępowania zwykłego może nie tylko wpływać, ale przede wszystkim decydować o zmianie właściwości zarówno rzeczowej, jak i miejscowej w konkretnej sprawie⁶. W doktrynie wskazuje się także, że jakiegokolwiek zmiany w odniesieniu do systemu właściwości, zwłaszcza co do określenia kryteriów właściwości, powinny nie tylko być oparte na rzetelnych badaniach komparatystycznych, ale przede wszystkim być poprzedzone symulacją i oceną skutków ich wprowadzenia dla organizacji i zarządzania sądownictwem oraz ustawy procesowej⁷. Tylko w ten sposób kodeksowy system właściwości może pozostać spójny, a regulacje ustawowe będą w stanie zagwarantować prawa każdego do rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd ustanowiony ustawą. Ponieważ przepisy o właściwości to nie tylko materia prawa procesowego, ale również prawa sądowego (ustrojowego), analiza nie powinna być dokonywana w oderwaniu od *judicial map* (mapy obciążenia sądownictwa) przy uwzględnieniu systemu ważenia spraw. Pojawia się też pytanie, na ile traktowane instrumentalnie przepisy o właściwości mogą czy powinny zastąpić nowoczesny system zarządzania sądownictwem i stanowić skuteczne remedium na problemy wymiaru sprawiedliwości.

2. ZMIANY W ODNIESIENIU DO WŁAŚCIWOŚCI RZECZOWEJ

Zmiany dokonane przez nowelizację w odniesieniu do właściwości rzeczowej odnoszą się do dwóch kategorii spraw: spraw o prawa majątkowe, w których wartość przedmiotu sporu przewyższa 100.000 złotych, oraz spraw o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym. Ustawa z 9.03.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw dokonała zmiany ustawy z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, w szczególności zmieniając art. 17 pkt 4 k.p.c. w ten sposób, że otrzymał on brzmienie: do właściwości sądów okręgowych należą sprawy o prawa majątkowe, w których wartość przedmiotu sporu przewyższa siedemdziesiąt pięć tysięcy złotych, oprócz spraw o alimenty, o naruszenie posiadania, o ustanowienie rozdzielnosci majątkowej między małżonkami oraz spraw rozpoznawanych w elektronicznym postępowaniu upominawczym. Zgodnie ze znowelizowanym art. 17 pkt 4 nadal do właściwości rzeczowej sądu rejonowego, bez względu na wartość przedmiotu sporu, będą należeć rozpoznawane w procesie sprawy o alimenty, o naruszenie posiadania, o ustanowienie rozdzielnosci majątkowej między małżonkami oraz sprawy rozpoznawane w elektronicznym postępowaniu upominawczym.

⁶ Tak K. Markiewicz, *Właściwość sądu, skład sądu...*, s. 278–301.

⁷ Por. K. Markiewicz, *Właściwość sądu w procesie cywilnym wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych* (w:) *Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych*, red. H. Dolecki, K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2009, s. 223–249.

Przed dokonaniem recenzji zmian przypomnieć należy, że przy określeniu kryteriów decydujących o właściwości rzeczowej sądów powszechnych priorytetowe znaczenie ma ranga rozstrzyganych spraw oraz ich ciężar gatunkowy, oceniane przy uwzględnieniu m.in. opinii społecznej dotyczącej uregulowania określonych stosunków prawnych⁸. W polskim Kodeksie postępowania cywilnego systemowo nadal określenie spraw należących do właściwości sądów okręgowych ma miejsce poprzez wyodrębnienie trzech kategorii spraw: po pierwsze – grupy spraw niemajątkowych, po drugie – wskazanie rodzaju spraw powstających z pewnych stosunków prawnych, niezależnie od ich materialnego lub niematerialnego charakteru oraz po trzecie – dokonanie specjalnych wyłączeń z zakresu spraw majątkowych⁹. Nowelizacja ingeruje w drugą i trzecią kategorię spraw.

2.1. SPRAWY O WARTOŚCI PRZEDMIOTU SPORU POWYŻEJ 100.000 ZŁ

Nowelizacja art. 17 pkt 4 k.p.c. przede wszystkim podwyższa do 100.000 zł granicę wartości przedmiotu sporu spraw rozpoznawanych przez sądy rejonowe, zmieniając wartościowo wyróżnik *ratione valoris*. Wartość przedmiotu określa się dalej przy uwzględnieniu kryteriów z art. 19–25 k.p.c. Warto także poczynić parę uwag ogólnych o potrzebie istnienia podziału spraw w zależności od wartości przedmiotu sporu¹⁰. Przypomnieć należy, że w naszym systemie przepis uzależniający właściwość sądu okręgowego od wartości przedmiotu sporu funkcjonuje w zasadzie od okresu międzywojennego i gdy go wprowadzono w 1930 r., przyjmowano, że odpowiada to raczej doniosłości sprawy i jej tanioci oraz przejawia się mniejszym sformalizowaniem w sądzie grodzkim, a także związane jest z odciążeniem sądów wojewódzkich¹¹ niż związane jest ze skalą trudności¹². System ten nie był i nie jest doskonały. Na pierwszy rzut oka zmiana ta nie budzi podstawowych wątpliwości przy uwzględnieniu aktualnej sytuacji społeczno-ekonomicznej i przekształceniu wysokości płacy minimalnej na przestrzeni ostatnich lat¹³. Skutkiem tej nowelizacji będzie niewątpliwie zwiększenie liczby spraw przypadających na sądy rejonowe. W uzasadnieniu projektu podano, że: „Dotychczasowy próg wartości przedmiotu sporu decydującej o właściwości rzeczowej sądu okręgowego obowiązuje od 5.02.2005 r., zatem ponad 16 lat. W międzyczasie Polska przystąpiła do Unii Europejskiej, a wszelkie współczynniki gospodarcze, w tym wartość PKB oraz wysokość przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej, istotnie

⁸ W. Siedlecki, *Postępowanie cywilne. Zarys wykładu*, Warszawa 1977, s. 10.

⁹ K. Markiewicz, *Właściwość sądu, skład sądu...*, s. 278–301.

¹⁰ Zob. K. Markiewicz, *Właściwość sądu, skład sądu...*, s. 278–301.

¹¹ A. Thon, *Krytyka kodeksu postępowania cywilnego ze stanowiska teorii procesu i doświadczeń praktyki*, cz. I, Warszawa 1936, s. 11.

¹² Zob. E. Waśkowski, *O projekcie kodeksu procedury cywilnej*, „Palestra” 1928, z. VII–VIII, s. 298–299.

¹³ M. Dziurda, *Kodeks...*, s. 27; J. Gołaczyński, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz* (w:) J. Gołaczyński, *Kodeks postępowania cywilnego. Nowelizacja z 9.3.2023 r. Komentarz. Linia orzecznicza*, Warszawa 2023, komentarz do art. 17.

wzrosła. Na przestrzeni tych kilkunastu lat zachodziły też naturalne procesy inflacyjne, które w sposób stanowczy przełożyły się na ceny dóbr i usług, co sprawiło, że dotychczas ustalony próg właściwości rzeczowej stracił na aktualności. Dla przykładu tylko warto podkreślić, że ustalone w dniu 1.01.2005 r. minimalne wynagrodzenie za pracę wynosiło 849 zł miesięcznie (Dz.U. z 2004 r. poz. 2062), zaś aktualnie jest to 2800 zł miesięcznie (Dz.U. z 2020 r. poz. 1596), a więc ponad trzy razy więcej. Z kolei w omawianym okresie przeciętne miesięczne wynagrodzenie w gospodarce narodowej wzrosło z 2380,29 zł w 2005 r. do 4512,41 zł w 2020 r. Daleko idące zmiany wartości odnotowano także na gruncie PKB, który w 2004 r. wynosił 885,3 mld zł (M.P. z 2005 r. poz. 431), zaś w 2019 r. – 2 273,6 mld zł (M.P. z 2020 r. poz. 415). Także w tym obszarze odnotowano więc wzrost na poziomie 2,5-krotnym. Powyższe uzasadnia zmianę art. 17 pkt 4 k.p.c. i podniesienie wartości przedmiotu sporu, która stanowi o rozpoznaniu sprawy przez sąd okręgowy jako właściwy rzeczowo w pierwszej instancji. Uzasadnieniem takiego rozwiązania jest też stale rosnąca dynamika wzrostu wpływu spraw do sądów okręgowych przy jednoczesnym zauważalnym zmniejszeniu tej dynamiki w odniesieniu do sądów rejonowych¹⁴. Niemniej jednak z innej strony, jeśli weźmiemy pod uwagę, że wynagrodzenie od czasu ostatnich zmian wzrosło o ponad 300%, to wysokość podniesienia progu kwotowego może też być kwestionowana, jako za niska. Jest to spójne z uwagami od dawna wyrażanymi w doktrynie, że brak jest teoretycznego uzasadnienia, dlaczego taka, a nie inna wartość przedmiotu postępowania ma określać granicę właściwości sądów rejonowych¹⁴. Tym bardziej argumentacja w tym zakresie powinna być bardziej koherentna. Czas pokaże, czy samo przesunięcie pomiędzy sądami rejonowymi a okręgowymi będzie skutecznym sposobem na likwidację zapaści wymiaru sprawiedliwości, chociaż konkluzja wydaje się oczywista. Przy braku prawdziwych instrumentów odczytujących rzeczywisty poziom spraw w sądach rejonowych i okręgowych oraz określających obciążenie nie tylko sądów, ale i sędziów, braku zmian w statusie sędziów i systemie delegacji niewydolność sądownictwa nie zostanie w ten sposób opanowana, a samo dociążenie sądów rejonowych niczego nie zmieni.

Powyższa regulacja weszła w życie z dniem 1.07.2023 r. (art. 31 ust. 3 ustawy). Pewne wątpliwości mogą budzić zagadnienia intertemporalne. Zastosowanie znajdzie tutaj reguła określona w art. 19 ust. 2 pkt 1 ustawy nowelizującej, zgodnie z którą w sprawach wszczętych i niezakończonych przed jej wejściem w życie nie stosuje się art. 17 pkt 4 w brzmieniu przez nią nadanym. W praktyce oznacza to, że sprawy o wartości przedmiotu sporu pomiędzy 75.000 zł a 100.000 zł, gdy zostały wszczęte przed 1.07.2023 r., dalej będą rozpoznawane w pierwszej instancji przez sąd okręgowy. W piśmiennictwie słusznie wskazuje się, że ta reguła intertemporalna ma zastosowanie także w sytuacji, w której po wejściu w życie nowelizacji sprawa zostanie przekazana do ponownego rozpoznania przez sąd pierwszej in-

¹⁴ S. Gołąb, Z. Wusatowski, *Kodeks postępowania cywilnego oraz przepisy wprowadzające*, Kraków, bdw, s. 123.

stancji¹⁵. Od tej ogólnej reguły intertemporalnej ustawodawca w końcowej części art. 19 ust. 2 pkt 1 poczynił dwa wyjątki: „z wyjątkiem spraw rozpoznawanych przed sądem rejonowym, w których po dniu wejścia w życie niniejszej ustawy doszło do rozszerzenia powództwa lub wytoczenia przez pozwanego powództwa wzajemnego”. Wyjątki te należy rozpatrywać jako kolejne wyjątki od zasady *perpetuatio fori* określonej w art. 15 k.p.c.

W odniesieniu do pierwszego wyjątku wskazać należy, że pojęcie „rozszerzenie powództwa” mieści się *sensu stricto* poza siatką pojęciową Kodeksu postępowania cywilnego, który zna instytucję zmiany przedmiotowej powództwa (art. 193 k.p.c.), nie wyróżniając jej odmian. Przedmiotowa zmiana powództwa może obejmować zmianę żądania albo zmianę okoliczności faktycznych uzasadniających żądanie. Zmiana żądania może polegać na tym, że powód występuje z nowym roszczeniem zamiast lub obok roszczenia pierwotnego, a także na rozszerzeniu żądania pozwu o dalszą kwotę. Zauważyć trzeba, że w razie wystąpienia z nowym roszczeniem obok pierwotnego może dojść do kumulacji roszczeń po wszczęciu procesu. W takiej sytuacji konieczne jest spełnienie warunków dopuszczalności łączenia roszczeń, przewidzianych w przepisie art. 191 k.p.c. Przypomnieć należy, że w piśmiennictwie i orzecznictwie dyskutowany był problem, czy w ramach przekształcenia w formie rozszerzenia powództwa można wyodrębnić zmianę wyrażającą się w rozszerzeniu żądania. Było tak dlatego, że Kodeks postępowania cywilnego z 1932 r. wyraźnie stanowił, że nie uważa się za zmianę powództwa rozszerzenia żądania w zakresie właściwości sądu, jeżeli nie ulega zmianie podstawa powództwa. Aktualny Kodeks postępowania cywilnego nie zawiera jednak takiego unormowania. Stąd też omawiany wariant stanowi na gruncie obowiązującej ustawy procesowej jedną z odmian przedmiotowej zmiany powództwa określonej w art. 193 k.p.c.¹⁶ W piśmiennictwie i w orzecznictwie podkreśla się, że: „Rozszerzenie żądania pozwu na równi z każdą inną zmianą tego żądania stanowi zmianę powództwa. Cechą charakterystyczną rozszerzenia żądania, w odróżnieniu od innych wypadków zmiany powództwa, jest wprowadzenie w tej drodze do procesu dalszego roszczenia, które w ogóle lub też przynajmniej w danym zakresie nie było jeszcze przedmiotem sporu, i to nie w miejsce, lecz obok dotychczasowego roszczenia, które nadal pozostaje w mocy”¹⁷. Poza sporem jest, że dopuszczalność zmiany powództwa, w tym rozszerzenia żądania, od zawsze pozostaje w integralnym związku z pojęciem właściwości¹⁸. Wobec brzmienia przepisu należy przyjąć, że wyjątek i jako taki wykładany ściśle musi obejmować rozszerzenie żądania, pozwu o dalszą kwotę. Wydaje się zatem, że chodzi o sytuację, w których do 30.06.2023 r. wartość przedmiotu sporu wynosiła nie więcej niż 75.000 zł (sprawa była rozpoznawana przez sąd rejonowy), a po tej dacie została dokonana skutecznie przedmio-

¹⁵ Tak M. Dziurda, *Kodeks...*, s. 28.

¹⁶ A. Wiśniewska, *Zmiana przedmiotowa powództwa w procesie cywilnym*, Warszawa 1986, s. 43.

¹⁷ Uchwała pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego – zasada prawna z 14.04.1954 r., C Prez 15/54.

¹⁸ Szerzej zob. A. Wiśniewska, *Zmiana przedmiotowa...*, s. 68–72.

towa zmiana powództwa poprzez „rozszerzenie żądania pozwu o dalszą kwotę” i wskutek tego wartość przedmiotu sporu została podwyższona o ponad 100.000 zł z zachowaniem reguł z art. 193 k.p.c. Literalne brzmienie przepisu zdaje się prowadzić do konkluzji, że wobec tego, że mamy do czynienia z trybem dokonanym, to ewentualne braki formalne muszą zostać uzupełnione przed sądem rejonowym i dopiero później całe zmienione powództwo ma być przekazane do sądu okręgowego. Wskazać należy równocześnie na treść art. 162 ust. 1 i 2 RegSądR¹⁹, z którego wynika, że jeżeli pismo wszczynające postępowanie nie odpowiada warunkom formalnym, a z jego treści wynika, że sprawę należy przekazać innemu sądowi lub innemu organowi, przewodniczący posiedzenia wyznacza posiedzenie niejawne bez wzywania strony lub uczestnika postępowania nieprocesowego do usunięcia braków formalnych pisma, chyba że bez ich usunięcia nie można wydać postanowienia w przedmiocie przekazania sprawy; nie zachodzi również potrzeba sprawdzenia wartości przedmiotu sporu, chyba że od tej wartości zależy właściwość sądu, nie wzywa się także do uiszczenia opłat sądowych ani nie rozpoznaje wniosku o przyznanie zwolnienia od kosztów sądowych, chyba że składający pismo wniósł środek odwoławczy od postanowienia o odrzuceniu pisma lub przekazaniu sprawy. Jak się wydaje, nowelizacja mieści się w wyjątku od powyższej reguły i konieczność uzupełnienia braków formalnych pozwu – w trybie art. 130 § 1 k.p.c. – wystąpi w powyżej opisanej sytuacji przed sądem rejonowym, ale wyłącznie co do kwestii ustalenia, czy doszło do rozszerzenia powództwa ponad kwotę 100.000 zł (przyjmując, że od tej wartości zależy właściwość sądu). Niemniej jednak nie wzywa się do uiszczenia opłat sądowych ani nie rozpoznaje wniosku o przyznanie zwolnienia od kosztów sądowych, chyba że składający pismo wniósł środek odwoławczy od postanowienia o odrzuceniu pisma lub przekazaniu sprawy. Dopiero później będzie możliwe przekazanie. Zgodnie bowiem z art. 193 § 2 zdanie drugie k.p.c., gdy zmiana taka następuje w sądzie rejonowym, należy przekazać całe zmienione powództwo sądowi okręgowemu, który dla zmienionego powództwa jest rzeczowo i miejscowo właściwy.

Drugi wyjątek odnosi się do wytoczenia powództwa wzajemnego powyżej kwoty 100.000 zł po dniu 1.07.2023 r. W takim wypadku zastosowanie znajdzie art. 204 § 2 zdanie drugie k.p.c., stosownie do którego jeżeli pozew wzajemny podlega rozpoznaniu przez sąd okręgowy, a sprawa wszczęta była w sądzie rejonowym, sąd ten przekazuje całą sprawę sądowi właściwemu do rozpoznania powództwa wzajemnego.

2.2. SPRAWY O UZGODNIENIE TREŚCI KSIĘGI WIECZYSTEJ Z RZECZYWISTYM STANEM PRAWNYM

Niewątpliwie sprawy o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym należą do kategorii spraw, które do 1.07.2023 r. jako specjalne

¹⁹ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2019 r. - Regulamin urzędowania sądów powszechnych, Dz.U. 2019 poz. 1141, dalej: RegSądR.

zostały wyłączone spod właściwości sądu okręgowego bez względu na wartość przedmiotu sporu. Jest to kategoria spraw, w odniesieniu do której już wcześniej były zgłaszane wątpliwości z uwagi na to, że są to często trudne sprawy o dużej wartości i znaczeniu, a z drugiej strony rozpatrywane są przez sędziów o nikłym doświadczeniu²⁰.

Zmiana art. 17 pkt 4 k.p.c. wychodzi naprzeciw tym postulatom rodem jeszcze z okresu PRL. W uzasadnieniu projektu wskazano jedynie, że: „Projektowana zmiana stanowi konsekwencję nowych rozwiązań zawartych w zmienianym art. 17 pkt 4 k.p.c. W chwili obecnej sprawy o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym rozpoznawane są przez sądy rejonowe bez względu na wartość przedmiotu sporu. Projektowany przepis zrywa z tym rozwiązaniem i wprowadza regułę, że sprawy te nie będą traktowane w sposób szczególny, lecz będą rozpoznawane przez właściwy rzeczowo sąd – stosownie do wartości przedmiotu sporu. W związku z tym zbędne staje się wyłączenie zawarte w art. 7 ust. 2 pkt 2 lit a. W sprawach o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym będzie odtąd obowiązkowe zastępstwo Prokuratury Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej na zasadach przewidzianych w art. 7 ust. 2 pkt 1”. Zmiana polega na tym, że z katalogu spraw, które jak dotąd bez względu na wartość przedmiotu sporu należały do właściwości rzeczowej sądu rejonowego, wyłączono sprawy o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym – przewidziane w art. 10 ustawy z 6.07.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece. Po nowelizacji sprawy te na zasadach ogólnych będą rozpatrywane bądź przez sąd rejonowy, bądź przez sąd okręgowy. Jeśli wartość przedmiotu sporu w sprawie o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym przewyższa 100.000 złotych, sprawa będzie rozpatrywana w pierwszej instancji przez sąd okręgowy, jeśli nie – sprawa w pierwszej instancji będzie rozpatrywana przez sąd rejonowy. W piśmiennictwie wskazuje się, że zasadniczo zmiana ta nie budzi większych kontrowersji²¹.

Także ta regulacja weszła w życie z dniem 1.07.2023 r. (art. 31 ust. 3 ustawy nowelizującej). Nadto zgodnie z art. 19 ust. 2 pkt 1 ustawy nowelizującej w sprawach wszczętych i niezakończonych przed jej wejściem w życie nie stosuje się art. 17 pkt 4 w brzmieniu przez nią nadanym. W praktyce oznacza to, że wszystkie sprawy o uzgodnienie treści księgi wieczystej, gdy zostały wszczęte przed 1.07.2023 r., dalej będą rozpoznawane w pierwszej instancji przez sąd rejonowy. Także w odniesieniu do tej kategorii spraw ta reguła intertemporalna ma zastosowanie w sytuacji, w której po wejściu w życie nowelizacji sprawa zostanie przekazana do ponownego rozpoznania przez sąd pierwszej instancji²². Również w odniesieniu do spraw o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym ustawodawca w art. 19 ust. 2 pkt 1 poczynił dwa wyjątki: „z wyjątkiem

²⁰ J. Jodłowski (w:) J. Jodłowski, Z. Resich, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 1987, s. 183.

²¹ Tak M. Dziurda, *Kodeks...*, s. 28.

²² Tak M. Dziurda, *Kodeks...*, s. 28.

spraw rozpoznawanych przed sądem rejonowym, w których po dniu wejścia w życie niniejszej ustawy doszło do rozszerzenia powództwa lub wytoczenia przez pozwanego powództwa wzajemnego”. Wyjątki te należy rozpatrywać jako kolejne wyjątki od zasady *perpetuatio fori* określonej w art. 15 k.p.c. Uwagi w punkcie 2.1. w adekwatnej części pozostają aktualne również w odniesieniu do tej części z tym zastrzeżeniem, że tutaj w grę może wchodzić zmiana jakościowa. Jeżeli po dniu wejścia w życie niniejszej ustawy doszło do rozszerzenia powództwa powyżej 100.000 zł lub do wytoczenia przez pozwanego powództwa wzajemnego powyżej tej kwoty, sprawa o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym podlega przekazaniu do sądu okręgowego.

Wątpliwości aktualnie może budzić kwestia obligatoryjnego zastępstwa Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa w sprawach o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym²³. Pomimo wątpliwości interpretacyjnych należy przyjąć, że w sprawach o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym, które są w toku, a w których do 30.06.2023 r. przed sądami rejonowymi miało miejsce obligatoryjne zastępstwo Prokuraturii Generalnej, zastępstwo to obowiązuje nadal²⁴.

Kolejnym zagadnieniem z tym związanym jest kwestia, w jakich sprawach obowiązuje obowiązkowe zastępstwo Prokuraturii Generalnej przed sądami okręgowymi i rejonowymi po dniu 1.07.2023 r. Nie powinno budzić wątpliwości, że do spraw wszczętych po 1.07.2023 r. o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym zastosowanie znajdzie art. 7 ust. 2 pkt 1 ustawy o Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej²⁵, w myśl którego zastępstwo Skarbu Państwa wykonywane przez Prokuratorę Generalną RP jest obowiązkowe w sprawach rozpoznawanych w pierwszej instancji przez sąd okręgowy (czyli obecnie o wartości przedmiotu sporu powyżej 100.000 zł). Podzielić należy pogląd, że spowoduje to zwiększenie liczby spraw o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym, w których zastępstwo Skarbu Państwa przez Prokuratorę Generalną RP jest obowiązkowe²⁶. Równocześnie w nowych sprawach wszczętych po 1.07.2023 r. zasadniczo przed sądami rejonowymi nie będzie obowiązywać obowiązkowe zastępstwo Prokuraturii Generalnej, z uwagi na uchylene art. 7 ust. 2 pkt 2 ustawy o PGRP. Co więcej, pomimo pozostawienia art. 7 ust. 3 ustawy o PGRP nie znajdzie on w tych sprawach już zastosowania. Teoretycznie zawsze również w tych sprawach możliwe jest zastępstwo fakultatywne. W szczególności zastosowanie może znaleźć art. 8 lub art. 9 ustawy o PGRP²⁷.

²³ Szerzej zob. K. Gajda-Roszczyńska, *Czy w sprawach o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym po 1.07.2023 r. istnieje obowiązkowe zastępstwo Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej?*, „Polski Proces Cywilny” 2023/3.

²⁴ Szerzej zob. K. Gajda-Roszczyńska, *Czy w sprawach...*

²⁵ Dz. U. z 2023 r. poz. 1109, ustawa z 15.12.2016 r. o Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, dalej: ustawa o PGRP.

²⁶ M. Dziurda, *Kodeks...*, s. 598–599.

²⁷ Szerzej zob. K. Gajda-Roszczyńska, *Czy w sprawach...*

3. ZMIANY W ODNIESIENIU DO WŁAŚCIWOŚCI MIEJSCOWEJ

W odniesieniu do właściwości miejscowej w trybie rozpoznawczym w postępowaniu zwykłym wskazać należy dwie zmiany: pierwszą w odniesieniu do właściwości miejscowej w sprawach o roszczenie wynikające z umowy ubezpieczenia oraz drugą w sprawach o powództwo konsumenta o roszczenie związane z zawarciem umowy kredytu waloryzowanego, denominowanego lub indeksowanego do waluty innej niż waluta polska, w tym o ustalenie istnienia lub nieistnienia wynikającego z niej stosunku prawnego, o ustalenie bezskuteczności postanowień tej umowy lub o zwrot świadczeń związanych z jej zawarciem.

3.1. SPRAWY O ROSZCZENIE WYNIKAJĄCE Z UMOWY UBEZPIECZENIA

Zmiana w odniesieniu do spraw o roszczenie wynikające z umowy ubezpieczenia ma charakter korekcyjny i porządkujący. W przepisie art. 12 ustawy nowelizującej wskazuje się, że w ustawie z 11.09.2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej²⁸ w art. 10 dodaje się ust. 3 w brzmieniu: „3. Przelew wierzytelności nie wpływa na właściwość sądu”. W uzasadnieniu projektu wskazano, że: „W praktyce sądowej coraz częściej dostrzegalne jest zjawisko wpływania na właściwość sądu przez cesję wierzytelności przysługującej z danej umowy. Na gruncie przepisu art. 10 zmienianej ustawy prowadzi to do negatywnych następstw w postaci obchodzenia przez przedsiębiorstwa zawodowo zajmujące się obrotem wierzytelnościami przepisów o właściwości przemiennej. Pierwotnie bowiem przez «uprawnionego z umowy ubezpieczenia», o którym mowa w art. 10 ust. 1 i 2 zmienianej ustawy, rozumiano beneficjenta umowy ubezpieczenia, wskazanego w polisie. W praktyce jednak aktualne brzmienie tego przepisu interpretowane jest w ten sposób, że rozciąga się także na osobę, która nabyła wierzytelność od uprawnionego. Zjawisko takie jest nieprawidłowe i prowadzi do obejścia przepisów o właściwości sądu mających charakter *ius cogens*. Dlatego też pożądane jest przyjęcie rozwiązań, zgodnie z którymi przelew wierzytelności nie wpływa na właściwość sądu. Rozwiązanie takie wzorowane jest zresztą na pełniącym analogiczną funkcję przepisie art. 34a ust. 2 ustawy z 22.05.2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (Dz.U. z 2022 r. poz. 621, z późn. zm.)”. Zmiana ta nie budzi większych kontrowersji. Podkreślić należy, że art. 10 ustawy z 11.09.2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej kreuje szczególne w odniesieniu do Kodeksu postępowania cywilnego właściwość w sprawach o roszczenia wynikające z umów ubezpieczenia, przez które rozumiemy powództwo, w którym dochodzone jest roszczenie wynikające wprost z zawartej umowy, powództwo poszkodowanego przeciwko ubezpieczycielowi odpowiedzialności cywilnej zmierzające do

²⁸ Dz.U. z 2022 r. poz. 2283 i 2640.

dochodzenia bezpośredniego roszczenia wynikającego z art. 822 § 4 k.c. oraz powództwa, w których z roszczeniem występuje zakład ubezpieczeń, dochodząc np. zapłaty składki. Jest to właściwość przemienna sądu miejsca zamieszkania lub siedziby ubezpieczającego, ubezpieczonego, uprawnionego z umowy ubezpieczenia lub spadkobierców tych dwóch ostatnich kategorii podmiotów. Zmiana odnosi się tylko do zmian w odniesieniu do właściwości miejscowej. Regulacja ta weszła w życie z dniem 1.07.2023 r. (art. 31 ust. 3 ustawy).

3.2. SPRAWY O POWÓDZTWO KONSUMENTA O ROSZCZENIE ZWIĄZANE Z ZAWarciEM UMOWY KREDYTU WALORYZOWANEGO, DENOMINOWANEGO LUB INDEKSOWANEGO DO WALUTY INNEJ NIŻ WALUTA POLSKA, W TYM O USTALENIE ISTNIENIA LUB NIEISTNIENIA WYNIKAJĄCEGO Z NIEJ STOSUNKU PRAWNEGO, O USTALENIE BEZSKUTECZNOŚCI POSTANOWIEŃ TEJ UMOWY LUB O ZWROT ŚWIADCZEŃ ZWIĄZANYCH Z JEJ ZAWarciEM

Jedną z najbardziej kontrowersyjnych zmian wprowadzonych przez nowelizację jest uregulowanie właściwości w sprawach o powództwo konsumenta o roszczenie związane z zawarciem umowy kredytu waloryzowanego, denominowanego lub indeksowanego do waluty innej niż waluta polska, w tym o ustalenie istnienia lub nieistnienia wynikającego z niej stosunku prawnego, o ustalenie bezskuteczności postanowień tej umowy lub o zwrot świadczeń związanych z jej zawarciem, czyli w tzw. sprawach frankowych (a przynajmniej w ich przeważającej części). Zgodnie bowiem z art. 18 ust. 1 ustawy nowelizującej w okresie 5 lat od dnia wejścia w życie niniejszego przepisu powództwo konsumenta o roszczenie związane z zawarciem umowy kredytu waloryzowanego, denominowanego lub indeksowanego do waluty innej niż waluta polska, w tym o ustalenie istnienia lub nieistnienia wynikającego z niej stosunku prawnego, o ustalenie bezskuteczności postanowień tej umowy lub o zwrot świadczeń związanych z jej zawarciem, wytacza się wyłącznie przed sąd, w którego okręgu powód ma miejsce zamieszkania. Zgodnie z art. 18 ust. 2 ustawy nowelizującej przelew wierzytelności związanej z zawarciem umowy, o której mowa w ust. 1, nie wpływa na właściwość sądu określoną w tym przepisie. Pozew zawiera oznaczenie miejsca zamieszkania konsumenta.

Dyskusja o właściwości w sprawach o ochronę indywidualnych interesów konsumentów trwa od dłuższego czasu²⁹. W piśmiennictwie od dawna wska-

²⁹ Zob. K. Gajda-Roszczyńska, *Sprawy o ochronę indywidualnych interesów konsumentów w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2012, s. 379–38; K. Gajda, *Dochodzenie roszczeń konsumenckich (w:) Europejskie prawo konsumenckie a prawo polskie*, red. A. Nowińska, P. Cybula, Kraków 2005; K. Gajda, *Rozwiązywanie indywidualnych sporów konsumenckich (w:) Czterdziestolecie kodeksu postępowania cywilnego. Zjazd Katedr Postępowania Cywilnego w Zakopanem, 7–9 października 2005 r.*, Kraków 2006; T. Zembrzusi, *Badanie właściwości miejscowej sądu w sprawach z udziałem konsumentów z perspektywy prawa wspólnotowego (w:) Ars in vita. Ars in iure. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Jankowskiemu*, red. A. Barańska, S. Cieślak, Warszawa 2018;

zywano konieczność rozważenia odrębnego uregulowania właściwości w sprawach o ochronę indywidualnych interesów konsumentów. W szczególności postulowano rozważenie właściwości wyłącznej (ale gdy konsument jest pozwany) oraz właściwości przemiennej (gdy konsument jest powodem), a także zaproponowano rozważenie ograniczenia możliwości zawierania w takich sprawach tzw. umów prorogacyjnych³⁰. Stąd też nie jest zaskoczeniem, że gdy już wprowadzono kolejne postępowanie odrębne, tym razem w sprawach konsumenckich, to wraz z nim także przepisy szczególnie regulujące właściwość w sprawach o ochronę indywidualnych interesów konsumentów. Na etapie prac legislacyjnych zdecydowano, że przepis ten będzie stanowić epizodyczny *lex specialis* względem nowo wprowadzonego art. 458¹⁴ § 4 k.p.c. Stąd też wydaje się, że art. 18 ustawy nowelizującej nie jest w ramach mechanizmów procesowych systemowo przemyślanym rozwiązaniem.

Przepis ma charakter przepisu wyjątkowego, a zarazem epizodycznego, tworząc nową normę zawierającą uregulowanie właściwości wyłącznej o charakterze temporalnym. Epizodyczność przepisu polega na tym, że w okresie od 15.04.2023 r. do 30.06.2028 r. nowe pozwy konsumentów w tzw. sprawach frankowych określonych powyżej będą musiały być wnoszone do sądu, w którego okręgu powód ma miejsce zamieszkania³¹. Niemniej jednak konsekwencje z uwagi np. na zasadę *perpetuatio fori* (art. 15 k.p.c.) czy umowę prorogacyjną będą trwać niewątpliwie dłużej.

J. Gudowski, analizując właściwość wyłączną, wskazuje, że instytucja ta konstrukcyjnie stanowi uregulowanie odnoszące się do właściwości sądów, odbiegające od unormowań właściwości ogólnej opartej na regule *actor sequitur forum rei* (art. 27 i 30), uzupełnianej regułą *forum domicilii* (art. 28), oraz do unormowań właściwości przemiennej (art. 31–37² k.p.c.). Sens pojęcia właściwości wyłącznej w zasadzie jest taki, że ustawodawca łączy tę właściwość ze ściśle określoną grupą spraw, które ze względu na swoją specyfikę łączą się albo powinny być połączone z określonym miejscem, a przez to z określonym sądem. Przesłanką do wyodrębnienia właściwości wyłącznej jest określone nasycenie danej kategorii spraw interesem publicznoprawnym. W piśmiennictwie podkreśla się, że użyta w przepisach o właściwości wyłącznej partykuła ograniczająca „wyłącznie” wyznacza, że właśnie tylko ten sąd jest miejscowo właściwy do rozpoznania sprawy. Konsekwencją takiej konstrukcji jest bezwzględna niedopuszczalność zmiany właściwości miejscowej w drodze umowy (art. 46 § 2), a jeżeli mimo to umowa taka została zawarta, podlega kontroli sądu i jest brana pod uwagę z urzędu w każdym stanie sprawy (art. 200 § 11), jakkolwiek uchybienie

A. Gołąb, *Właściwość miejscowa sądu w sprawach przeciwko konsumentom z uwzględnieniem kontekstu unijnego i prawoporównawczego*, „Polski Proces Cywilny” 2020/1; T. Zembrzuski, *Właściwość sądu w sprawach cywilnych z udziałem konsumenta*, „Przegląd Sądowy” 2021/2, s. 5–19.

³⁰ Zob. K. Gajda-Roszczyńska, *Sprawy o ochronę...*, s. 379–380.

³¹ M. Dziurda, *Kodeks...*, s. 620.

właściwości wyłącznej samoistnie nie powoduje nieważności postępowania³². Wszystkie te uwagi mają zastosowanie do właściwości wyłącznej ukształtowanej w art. 18 ustawy nowelizacyjnej. Oznacza to, że wobec ustanowienia w art. 18 ust. 1 nowelizacji wyłącznej właściwości miejsca zamieszkania powodowego konsumenta ustawowo wyłączono zastosowanie art. 27 i 30 k.p.c., ale także art. 46 k.p.c., zaś przepis art. 37 § 2 k.p.c. utracił w tej kategorii spraw całkowicie znaczenie. Podkreślić przy tym należy, że od tej reguły w tzw. sprawach frankowych nie ma żadnych wyjątków, przykładowo takiego jak w art. 38 § 3 k.p.c., gdzie w sprawach o własność lub inne prawa rzeczowe na nieruchomości sąd wyłącznie właściwy może na zgodny wniosek stron przekazać sprawę innemu sądowi równorzędnemu, jeżeli przemawiają za tym względy celowości. Nie ma zatem żadnych odstępstw przez 5 lat od reżimu właściwości w tzw. sprawach frankowych (w znaczeniu określonym powyżej).

Można założyć, że będąc na styku prawa ustrojowego i procesowego, przepis w zasadzie ma zastąpić brak zarządzania sądami poprzez *judicial map* i system ważenia spraw, ciągle niewprowadzone w systemie polskim. Dawno już K. Markiewicz wskazywał, że przy konstruowaniu przepisów o właściwości każda zmiana w tym zakresie powinna być poprzedzona symulacją i oceną skutków jej wprowadzenia dla praktyki. Wprowadzone regulacje ustawowe powinny zapewniać realizację konstytucyjnego prawa każdego do rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP)³³. Co znamienne, brak jest uzasadnienia w projekcie wskazanego przepisu, ale brak jest również jakichkolwiek analiz co do tego, w jaki sposób zmiana ta wpłynie na obciążenie sądów w skali kraju poza domniemywanym odciążeniem sądów warszawskich. Wątpliwe systemowo i ustrojowo jest wprowadzenie właściwości wyłącznej i epizodycznej tylko po to, aby odciążyć jeden sąd warszawski, w miejsce wprowadzania efektywnego systemu zarządzania sądownictwem, którego brak.

M. Dziurda w związku z zmianą akcentuje związany z tym troszkę inny aspekt. Niewątpliwie wprowadzenie art. 18 nowelizacji ma odciążyć sądy warszawskie, które dotychczas rozpoznawały większość tzw. spraw frankowych. Skutek ten w jakimś zakresie zostanie zrealizowany, spowoduje jednak, że sądy w całej Polsce będą musiały „nauczyć się” spraw frankowych. W Sądzie Okręgowym w Warszawie zajmuje się nimi wyspecjalizowany wydział³⁴.

Okoliczność, że mamy do czynienia z przepisem ze wszech miar wyjątkowym, uzasadnia jego ścisłą wykładnię, co oznacza, że nie jest możliwa wykład-

³² J. Gudowski (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1, *Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, LEX/el. 2022, komentarz do art. 38.

³³ K. Markiewicz, *Właściwość sądu, skład sądu i wyłączenie sędziego w pracach Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego*, „Przegląd Prawa Cywilnego” 2015/2, s. 278–301; K. Markiewicz, *Właściwość sądu w procesie cywilnym wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych* (w:) *Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych*, red. H. Dolecki, K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2009, s. 223–249.

³⁴ M. Dziurda, *Kodeks...*, s. 620.

nia rozszerzająca. Konsekwencje będą widoczne już przy określeniu zakresu zastosowania tej normy. W aspekcie przedmiotowym zakres zastosowania będzie zatem obejmował wyłącznie sprawy o powództwo konsumenta o roszczenie związane z zawarciem umowy kredytu waloryzowanego, denominowanego lub indeksowanego do waluty innej niż waluta polska, w tym o ustalenie istnienia lub nieistnienia wynikającego z niej stosunku prawnego, o ustalenie bezskuteczności postanowień tej umowy lub o zwrot świadczeń związanych z jej zawarciem. Oznacza to, że nie będzie obejmował innych rodzajów umów nazwanych czy nienazwanych, np. zawieranych przez konsumentów umów pożyczek waloryzowanych, denominowanych lub indeksowanych do waluty innej niż waluta polska, w tym o ustalenie istnienia lub nieistnienia wynikającego z niej stosunku prawnego, o ustalenie bezskuteczności postanowień tej umowy lub o zwrot świadczeń związanych z jej zawarciem. Od strony podmiotowej uregulowanie art. 18 będzie obowiązywało jedynie w określonych w nim sprawach z powództwa konsumenta przeciwko bankowi. Nie będzie miał zastosowania w sprawach z powództwa banku przeciwko konsumentowi, w których nadal będzie miał zastosowanie art. 27 k.p.c.

Wyłączną przesłanką ustanowienia właściwości określonej w tym przepisie jest miejsce zamieszkania konsumenta na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. M. Dziurda podkreśla, że miejsce zamieszkania konsumenta nie jest w żadnej mierze kategorią zobiektywizowaną i stałą, taką, którą sąd mógłby ustalać z urzędu³⁵. Nie ma mechanizmów ustawowych pozwalających na podjęcie w tym zakresie działań z urzędu i ustalenie rzeczywistego miejsca zamieszkania powoda. Wyróżnić należy tutaj dwie sytuacje w zależności od tego, czy mamy do czynienia z przelewem, czy też nie.

W pierwszej sytuacji w przypadku braku przelewu zastosowanie znajdzie art. 126 § 2 pkt 1 k.p.c. Zgodnie z treścią art. 126 § 2 pkt 1 k.p.c. to powód oznacza w pozwie swoje miejsce zamieszkania, a miejsce zamieszkania powoda stanowi brak formalny o charakterze istotnym. To, co może być zastosowane, to procedura naprawcza w trybie art. 130 i n. k.p.c. Powód, który podaje w pozwie określone miejsce zamieszkania, może je w każdej chwili w toku procesu zmienić, informując o tym zgodnie z art. 136 § 1 k.p.c., co nie skutkuje zmianą właściwości sądu, która pozostaje utrwalona zgodnie z regułą *perpetuatio fori*³⁶. Ustawodawca nie przewidział, co w sytuacji, w której powodowy konsument nie ma miejsca zamieszkania w Polsce. W takiej sytuacji konieczne wydaje się skorzystanie z art. 45 k.p.c. i wystąpienie do Sądu Najwyższego o oznaczenie sądu, przed który należy wytoczyć powództwo. W myśl art. 45 § 2 k.p.c. z wnioskiem takim występuje sąd, do którego wpłynął pozew³⁷. Ten przepis może być stosowany

³⁵ M. Dziurda, *Kodeks...*, s. 621.

³⁶ M. Dziurda, *Kodeks...*, s. 621.

³⁷ M. Dziurda, *Kodeks...*, s. 621.

przez sąd do momentu stwierdzenia, do którego sprawa została wniesiona, swej niewłaściwości i przekazania sprawy innemu sądowi³⁸.

W drugiej sytuacji zgodnie z ustępem drugim przelew wierzytelności związanej z zawarciem umowy, o której mowa w ust. 1, nie wpływa na właściwość sądu określoną w tym przepisie. Pozew zawiera oznaczenie miejsca zamieszkania konsumenta. Zauważyć należy, że przede wszystkim to uregulowanie zawiera dodatkowe wymaganie formalne pozwu o charakterze obligatoryjnym względem art. 187 k.p.c. i art. 126 k.p.c. Ponieważ sąd jest zobowiązany badać z urzędu, czy nie zachodzi właściwość wyłączna, to powinien sprawdzić, czy w pozwie zostały wskazane dane pozwalające ustalić sąd właściwy, tj. miejsce zamieszkania konsumenta. Jeżeli takie dane nie wynikają z treści pozwu, powód powinien zostać wezwany do ich wskazania. Dyskusyjne jest, czy to wymaganie formalne należy kwalifikować w aspekcie braku formalnego o charakterze istotnym, a zatem takiego, bez którego nie można nadać dalej sprawie biegu, czy też nie. Jeśli tak, to konsekwencją jego zaistnienia jest wdrożenie procedury naprawczej z art. 130 lub 130¹ k.p.c. Z drugiej strony można twierdzić, że brak jest podstaw do wezwania w trybie art. 130 § 1 k.p.c., gdyż nie jest to brak, który uniemożliwia sprawie nadanie biegu, wymóg zaś wskazania „w razie potrzeby okoliczności uzasadniających właściwość sądu” (art. 187 § 1 pkt 2 *in fine* k.p.c.) nie jest obwarowany w żadnej mierze rygorem zwrotu pozwu (podobnie nie ma zastosowania art. 130^{1a} k.p.c.). Poza tym rozpoznanie sprawy przez sąd niewłaściwy miejscowo nie wywołuje w zasadzie żadnych negatywnych skutków, w szczególności nie będzie prowadzić do nieważności postępowania, a art. 379 pkt 6 k.p.c. nie dotyczy tej sytuacji. Drugie zapatrywanie wydaje się znacznie bardziej przekonujące. To dodatkowe wymaganie formalne pojawia się tylko w odniesieniu do sytuacji, w której został dokonany przelew wierzytelności i należy domniemywać, że chodzi o pierwotnego konsumenta oraz jego miejsce zamieszkania (domicyl), które określa się według przepisów Kodeksu cywilnego, czyli art. 25–28 k.c. Zamieszkanie konsumenta będą wyznaczać dwie kumulatywnie ujmowane przesłanki – przebywanie w określonym miejscu oraz dobrowolny zamiar trwałego lub względnie trwałego tam przebywania³⁹. Przewodniczący, wzywając do uzupełnienia tego braku, musi m.in. dokładnie go oznaczyć i wskazać sposób jego usunięcia⁴⁰. Wątpliwości praktyczne będzie również rodzić to, z jakiej daty powinno być określone miejsce zamieszkania

³⁸ Zob. postanowienie SN z 13.05.1976 r. (II CO 3/76), OSNCP 1977/2, poz. 30.

³⁹ Zob. np. orzeczenie SN z 1.03.1935 r. (C.III. 144/34), Zb. Urz. 1935, poz. 337; orzeczenie SN z 28.03.1952 r. (C 1861/51), „Nowe Prawo” 1953/10, s. 93; orzeczenie SN z 15.07.1955 r. (III CZ 88/55), OSN 1956/4, poz. 101; uzasadnienie wyroku SN z 21.11.1966 r. (II PR 512/66), OSNCP 1967/7–8, poz. 136, z omówieniem A. Szpunara i W. Wanatowskiej, Przegląd orzecznictwa, „Nowe Prawo” 1968/11, s. 1676; uzasadnienie wyroku SN z 25.11.1975 r. (III CRN 53/75), OSNCP 1976/10, poz. 218, z głosem J. Jodłowskiego, „Nowe Prawo” 1976/6, s. 977 oraz z omówieniem W. Siedleckiego, Przegląd orzecznictwa, „Państwo i Prawo” 1977/4, s. 127; wyrok SN z 5.02.2014 r. (V CSK 129/13), „Glosa” 2018/1, s. 70 z głosem M. Sokołowskiego.

⁴⁰ Postanowienie Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z 23.11.2005 r. (II CZ 100/05).

konsumenta, czy powinno być to z daty przelewu, czy też daty wniesienia pozwu.

4. KOGNICJA SĄDU W POSTĘPOWANIACH ODRĘBNYCH A WŁAŚCIWOŚĆ

Zmiany odnoszące się *sensu stricto* do właściwości zostały połączone ze zmianami w zakresie kognicji w postępowaniach odrębnych. Dodatkowo zmiany w odniesieniu do właściwości w postępowaniach odrębnych objęły w szczególności zmianę art. 458¹ § 1 k.p.c. poprzez wyłączenie od rozpoznania w postępowaniu w sprawach gospodarczych spraw, o których mowa w art. 458² § 1 pkt 5 i 6, jeżeli jedną ze stron jest konsument. Po nowelizacji sprawy te od 1.07.2023 r. podlegają rozpoznaniu przez sąd gospodarczy w postępowaniu odrębnym z udziałem konsumentów. Kolejno do katalogu spraw gospodarczych rozpoznawanych przez sądy gospodarcze na podstawie art. 458² § 1 pkt 3 k.p.c. włączono sprawy odnoszące się do odpowiedzialności cywilnej w spółce akcyjnej. Dalej dokonano zmiany art. 458² § 1 pkt 5 i ograniczono kognicję sądów gospodarczych. Ograniczenie kognicji i właściwości w sprawach gospodarczych nastąpiło poprzez dookreślenie, że oprócz spraw z umów o roboty budowlane kognicją sądów gospodarczych objęte są wyłącznie sprawy „ściśle” związane z procesem budowlanym służące jego wykonaniu. W nowym postępowaniu w sprawach z udziałem konsumentów w art. 458¹⁴ § 4 k.p.c. wprowadzono właściwość przemienną w tych sprawach i zagwarantowano konsumentowi możliwość wystąpienia z powództwem wobec przedsiębiorcy również przed sądem właściwym dla jego miejsca zamieszkania; możliwość ta nie będzie obejmowała spraw, w których właściwość sądu jest wyłączna. Podkreślić należy, że przepisy te weszły po upływie trzech miesięcy od dnia ogłoszenia, tj. 1.07.2023 r.

5. KONKLUZJE

Nowe przepisy o właściwości, choć na pierwszy rzut oka tylko punktowo wpływają na regulacje właściwości, w istocie zmieniają szereg konstrukcji w Kodeksie postępowania cywilnego, a przede wszystkim mają stanowić swoiste antidotum na brak *judicial map* i pomysłu na sprawne zarządzanie sądownictwem. Czas pokaże, czy w sposób rzeczywisty i skuteczny te zmiany przyspieszą postępowania w sądach, a nie spowodują jedynie jeszcze większych wątpliwości i zatorów. Jedno jest pewne: instrumentalnie traktowane przepisy o właściwości nie zastąpią braku nowoczesnego systemu zarządzania sądownictwem.

ABSTRACT

dr hab. Katarzyna Gajda-Roszczyńska

Lawyer, judge, doctor habilitated of laws, associate professor at the University of Silesia in Katowice (Poland), Faculty of Law and Administration. She is also a member of the Board of the Scientific Association of Civil Procedural Law (Poland), the editorial board of *Polski Proces Cywilny* quarterly, the International Association of Procedural Law (IAPL), the European Law Institute (ELI) based in Vienna, and the Social Codification Commission, the IUSTITIA association, and deputy director of the Interdisciplinary Centre for Research on Judicature of the University of Silesia in Katowice.

Her major research interests include civil procedure (litigation and non-litigious proceedings), European and international civil procedural law, comparative studies of civil procedural law, administration of justice system, and constitutional law. She authored many publications in Poland and abroad.

She took part in many research projects, including as the principal investigator in an international project funded by the Polish National Agency for Academic Exchange (NAWA), titled "Impact of the COVID-19 pandemic on the justice system. Case study and suggested solutions" (2022-2023); she is also the principal investigator from the University of Silesia in Katowice under the international consortium in JUST4 programme, EC Project Grants, titled "International Judicial Training: Boosting Judicial Competencies in a Post-pandemic Reality" (implemented in 2023–2024).

**Amendments to provisions on court jurisdiction resulting from
the Act of 9 March 2023 on Amendments to the Act
– Code of Civil Procedure and Certain Other Acts**

The article analyses the changes relating to court jurisdiction based on the Act of 9 March 2023 on Amendments to the Act – Code of Civil Procedure and Certain Other Acts. The amending act introduced a number of amendments concerning (1) territorial jurisdiction (cases involving claims arising from insurance contracts, cases brought by consumers and involving claims related to the conclusion of a loan agreement where loans were revalued to, denominated in or indexed to a currency other than the Polish currency, including actions for determining the existence or non-existence of a legal relationship, determining the ineffectiveness of provisions of such agreements or returning the benefits related to its conclusion), (2) subject-matter jurisdiction (cases relating to property rights in which the value of the subject of litigation exceeds PLN 100,000, cases for updating entries in the land and mortgage

register according to the current legal status), as well as (3) separately regulated proceedings, proceedings in commercial cases, and newly introduced proceedings in consumer matters. In the article, these amendments are discussed. Moreover, an attempt is made to assess these regulations within the system, while potential problems that may arise when the new law is applied are identified and solved.

Keywords: *jurisdiction of courts, influencing the workload of courts, territorial jurisdiction, subject-matter jurisdiction, jurisdiction in the so-called franc cases, jurisdiction in consumer matters, jurisdiction in cases for updating entries in the land and mortgage register according to the current legal status, scope of jurisdiction in commercial cases*

dr hab. Katarzyna Gajda-Roszczyńska

ORCID: 0000-0001-8245-9023

Prawniczka, sędzia, doktor habilitowany nauk prawnych, adiunkt na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Członkini zarządu Towarzystwa Naukowego Procesualistów Cywilnych, Komitetu Redakcyjnego kwartalnika „Polski Proces Cywilny”, International Association of Procedural Law (IAPL), European Law Institute (ELI) z siedzibą w Wiedniu, Społecznej Komisji Kodyfikacyjnej, IUSTITIA, zastępca dyrektora Interdyscyplinarnego Centrum Badań nad Wymiarem Sprawiedliwości Uniwersytetu Śląskiego.

Główne dziedziny zainteresowań naukowych to postępowanie cywilne (proces i postępowanie nieprocesowe), europejskie i międzynarodowe prawo procesowe cywilne, komparatystyka prawa procesowego cywilnego, wymiar sprawiedliwości, a także prawo ustrojowe. Autorka szeregu publikacji w kraju i za granicą.

Brała udział w wielu projektach naukowo-badawczych, m.in. była kierownikiem międzynarodowego grantu NAWA „Impact of the COVID-19 pandemic on the justice system. Case study and suggested solutions” (2022–2023), jak również jest kierownikiem projektu z ramienia Uniwersytetu Śląskiego w międzynarodowym konsorcjum w ramach programu JUST4. Project Grants KE pt. „Int. Jud. Train.: Boosting Judicial Competencies in a Post-pandemic Reality” (implementacja lata 2023–2024).

BIBLIOGRAFIA ZAŁĄCZNIKOWA

- Dziurda Marcin**, *Kodeks postępowania cywilnego. Praktyczny komentarz do nowelizacji z 2023 r.*, Warszawa 2023
- Gajda Katarzyna**, *Dochodzenie roszczeń konsumenckich (w:) Europejskie prawo konsumenckie a prawo polskie*, red. A. Nowińska, P. Cybula, Kraków 2005
- Gajda Katarzyna**, *Rozwiązywanie indywidualnych sporów konsumenckich (w:) Czterdziestolecie kodeksu postępowania cywilnego. Zjazd Katedr Postępowania Cywilnego w Zakopanem, 7–9 października 2005 r.*, Kraków 2006
- Gajda-Roszczyńska Katarzyna**, *Czy w sprawach o uzgodnienie treści książki wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym po 1.07.2023 r. istnieje obowiązkowe zastępstwo Prokuratorii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej?*, „Polski Proces Cywilny” 2023/3
- Gajda-Roszczyńska Katarzyna**, *Sprawy o ochronę indywidualnych interesów konsumentów w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2012
- Gołąb Agnieszka**, *Właściwość miejscowa sądu w sprawach przeciwko konsumentom z uwzględnieniem kontekstu unijnego i prawnoporównawczego*, „Polski Proces Cywilny” 2020/1
- Gołąb Stanisław**, *Przekleństwo nowelizacji*, „Głos Prawa” 1932/8–9
- Gołąb Stanisław, Wusatowski Zygmunt**, *Kodeks postępowania cywilnego oraz przepisy wprowadzające*, Kraków, bdw
- Gudowski Jacek**, *Kodeks postępowania cywilnego A.D. 2022. Esej o postmodernizmie, obskurantyzmie prawnym i niekompetencji*, „Przegląd Sądowy” 2023/2
- Jodłowski Jerzy** (w:) J. Jodłowski, Z. Resich, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 1987
- Markiewicz Krystian**, *Właściwość sądu, skład sądu i wyłączenie sędziego w pracach Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego*, „Przegląd Prawa Cywilnego” 2015/2
- Markiewicz Krystian**, *Właściwość sądu w procesie cywilnym wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych (w:) Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych*, red. H. Dolecki, K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2009
- Gołaczyński Jacek**, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, [w:] J. Gołaczyński, *Kodeks postępowania cywilnego. Nowelizacja z 9.3.2023 r. Komentarz | Linia orzecznicza*, Warszawa 2023

Siedlecki Władysław, *Postępowanie cywilne. Zarys wykładu*, Warszawa 1977

Thon Albert, *Krytyka kodeksu postępowania cywilnego ze stanowiska teorii procesu i doświadczeń praktyki*, cz. I, Warszawa 1936

Wańkowski Eugeniusz, *O projekcie kodeksu procedury cywilnej*, „Palestra” 1928, z. VII–VIII

Wiśniewska Anna, *Zmiana przedmiotowa powództwa w procesie cywilnym*, Warszawa 1986

Zembrzusi Tadeusz, *Właściwość sądu w sprawach cywilnych z udziałem konsumenta*, „Przegląd Sądowy” 2021/2

Zembrzusi Tadeusz, *Badanie właściwości miejscowej sądu w sprawach z udziałem konsumentów z perspektywy prawa wspólnotowego (w:) Ars in vita. Ars in iure. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Jankowskiemu*, red. A. Barańska, S. Cieślak, Warszawa 2018